

ВІДГУК
офіційного опонента – доктора юридичних наук, доцента
Дрозда Олексія Юрійовича
на дисертацію Захарової Ольги Валеріївни «Адміністративно-правова
охорона суспільної моралі в Україні», подану на здобуття наукового
ступеня кандидата юридичних наук зі спеціальності 12.00.07 –
адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право

Вивчення змісту дисертації, автореферату дисертації та наукових праць Захарової Ольги Валеріївни дає підстави зробити висновок про актуальність обраної теми, достатній ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень та висновків, що виносяться на захист, їх практичну значущість, а також про глибокий аналіз питань, що торкаються адміністративно-правової охорони суспільної моралі в Україні.

Обрана дисертантом тема для дослідження є дійсно актуальною і торкається широкого кола питань адміністративного права. Адже аналіз сучасного стану суспільної моралі в країні яскраво демонструє рівень демократизації та стабільності розвитку будь-якого суспільства, багато в чому визначає стан та сферу свободи індивіда, обумовлює захищеність його прав та свобод, окреслює межі втручання держави, гармонізує, узгоджує особисті (індивідуальні) та суспільні інтереси, надаючи і тим, і іншим належної легітимації та охорони. Суспільна мораль також здатна сприяти (чи, навпаки, перешкоджати за умов свого низького рівня) належному виконанню органами та посадовими особами публічної влади (органами державної влади та місцевого самоврядування) покладених на них функцій і повноважень, забезпечити та уможливити відповідальність останніх за свою діяльність та її результати перед суспільством.

Проблема моральних цінностей багато століть привертає до себе увагу, а в сучасних умовах набула ще більшої зацікавленості, адже реальний стан суспільної моралі в Україні можна позначити як кризовий. Суттєвим викликом здоров'ю нашого суспільства є шкідливі звички: паління, вживання алкоголю та наркотиків, а також ризикована сексуальна поведінка молоді.

З огляду на духовний занепад українського суспільства, на законодавчому рівні не випадково визнано, що руйнування традиційної системи моральних цінностей перешкоджає проведенню реформ в самих різних сферах життя суспільства, та становить безпосередню загрозу національній безпеці української держави. На сучасному етапі розвитку втрата духовних і моральних цінностей надзвичайно небезпечна. Без відродження духовності та моральності неможливе подолання економічних і політичних труднощів в Україні. Неостанню роль в розв'язанні означених проблем матиме застосування комплексу правових засобів, насамперед адміністративно-правового спрямування.

Окрім суто практичної цінності, обраний напрям дослідження становить значний науково-теоретичний інтерес. Дійсно, як справедливо зауважує автор, до сьогодні адміністративно-правові засоби охорони суспільної моралі не були предметом комплексного наукового аналізу. Не зважаючи на наявність великої кількості наукових досліджень, які в тій чи іншій мірі торкаються питань правового регулювання сфери моралі, все ще залишаються мало дослідженими більшість практичних питань, які пов'язані із підвищенням ефективності адміністративно-правового механізму захисту та охорони суспільної моралі в сучасних умовах розвитку нашої держави.

В контексті вищевикладеного, слід підтримати актуальність рецензованої дисертаційної роботи, спрямованої на теоретичне узагальнення і нове вирішення наукового завдання щодо вдосконалення адміністративно-правової охорони суспільної моралі в Україні, за вирішення якого дисертантка претендує на присвоєння їй наукового ступеня кандидата юридичних наук.

Дисертаційне дослідження О.В. Захарової тісно **корелюється з низкою державних і відомчих програм, планів, концепцій**: дисертацію виконано відповідно до основних положень Плану заходів з виконання Програми діяльності Кабінету Міністрів України та Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020», затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів

України від 04 березня 2015 р. № 213-р., Транспортної стратегії України на період до 2020 року, схваленої Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 20.10.2010 № 2174-р, Концепції Державної цільової програми розвитку аеропортів на період до 2020 року, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 05.03.2008 № 506-р, Пріоритетних напрямків розвитку правової науки на 2011-2015 рр., затверджених постановою загальних зборів Національної академії правових наук України від 24.09.2010 № 14-10, та загальноуніверситетської наукової теми «Актуальні проблеми державотворення, правотворення та правозастосування».

З позитивного боку слід відмітити надзвичайно чітке та правильне визначення автором роботи об'єкта та предмета дослідження, що, на жаль, сьогодні не часто зустрічається в наукових роботах такого рівня. У свою чергу, правильне розуміння об'єкта та предмета дослідження дозволило автору зробити свою наукову ідею цілісною, обґрунтованою та донести до наукової громадськості власні ідеї та пропозиції, а також уникнути формалізму і зробити дисертацію реальним внеском в науку адміністративного права.

Мета і завдання, визначені автором у вступі, відповідають змісту дослідження та загальним висновкам, а всі висновки та рекомендації, зроблені автором, об'єднані провідною ідеєю удосконалення адміністративно-правового механізму захисту суспільної моралі на сучасному етапі розвитку національної правової системи.

Здобувач добре засвоїв теоретичне надбання, що стосується теми дослідження, вільно оперує категоріями та поняттями, які вироблені юридичною наукою, звертається до праць вчених із суміжних галузей права, зокрема теорії держави та права, цивільного права та конституційного права. Матеріал дисертації викладається логічно, послідовно, відповідно до визначеного дисертантом змісту, що свідчить про глибоке та змістове засвоєння обраної тематики дослідження.

Методологічну основу наукової роботи становить раціональна

сукупність методів наукового пізнання, обрана дисертантом з урахуванням специфіки поставленої мети, об'єкта та предмета дослідження. Для досягнення визначеної мети та розв'язання поставлених завдань автор використав широкий комплекс загальних і спеціальних методів дослідження, зокрема, методи абстрагування, дедукції, індукції, аналізу, синтезу, а також формально-логічний, логіко-семантичний, системно-структурний, порівняльно-правовий, соціологічний, статистичний, аналітичний та інші методи (С. 8-9).

Слід зазначити, що перераховані методи були використані в органічному поєднанні та взаємозв'язку, що дало змогу всебічно розглянути предмет дослідження, висвітлити пов'язані з ним проблеми, виробити комплексний підхід до їхнього вирішення.

Структура дисертації добре продумана і відповідає тим завданням, які поставив перед собою автор (С. 7-8). Дисертант послідовно виклав матеріал, в основному правильно співвідносячи загальні та конкретні питання, сформулював необхідні наукові дефініції.

Робота складається зі вступу, трьох розділів, які містять дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел (271 найменування) та додатків. Загальний обсяг роботи складає 245 сторінок.

Перший розділ присвячений загальній характеристиці адміністративно-правової охорони суспільної моралі, зокрема аналізу суспільної моралі як об'єкта адміністративно-правової охорони, дослідженню генезису адміністративно-правової охорони суспільної моралі, а також з'ясуванню поняття, сутності та змісту її адміністративно-правової охорони. У другому розділі роботи аналізується організаційно-правовий механізм охорони суспільної моралі в Україні, зокрема розкривається нормативна складова організаційно-правового механізму охорони суспільної моралі в Україні, характеризується система суб'єктів та адміністративно-правові засоби такої охорони. А в третьому розділі – розкриваються основні напрями оптимізації адміністративно-правової охорони суспільної моралі в Україні. З цією метою

аналізуються міжнародні стандарти та зарубіжний досвід правової охорони суспільної моралі, розкриваються напрями удосконалення публічного контролю у сфері охорони суспільної моралі, а також обґрунтовуються шляхи удосконалення законодавства про адміністративні проступки у сфері охорони суспільної моралі та практики його реалізації.

У висновках за результатами дослідження загалом сформульована низка положень теоретико-методологічного характеру, а також пропозицій і рекомендацій, що мають вагоме значення для вдосконалення адміністративно-правової охорони суспільної моралі в Україні (С. 229-236).

У додатках до роботи містяться розроблені автором анкети, а також діаграми за результатами опрацювання результатів проведеного анкетування, які наочно демонструють висновки автора та дані, на які він спирався у процесі дослідження, що свідчить про ґрунтовний та творчий підхід автора до дослідження (С. 237-261).

Таким чином, послідовність викладення матеріалу є логічною, а структура дослідження дозволила автору показати свої знання з теорії адміністративного права, глибоко та розгорнуто проаналізувати як положення нормативно-правових актів, які визначають підстави та порядок реалізації окремих адміністративно-правових засобів охорони суспільної моралі, так і погляди науковців з проблематики дослідження. Структура роботи характеризується продуманістю, послідовністю, збалансованістю складових і підпорядкованістю їх реалізації мети та основних завдань дослідження.

Положення, викладені в авторефераті, відповідають основним положенням та висновкам, зазначеним у дисертації. Зміст автореферату відповідає встановленим вимогам. Дисертація та її автореферат оформлені належним чином.

Основні результати дисертації О.В. Захарової достатньо повно відображені у десяти наукових публікаціях, п'ять з яких опубліковані у наукових фахових виданнях України, одна – у зарубіжному науковому

виданні, а також у чотирьох тезах доповідей на науково-практичних конференціях, круглих столах. Зміст публікацій, викладених у наукових фахових виданнях, відповідає тексту дисертації.

Таким чином, можна зробити висновок, що основні положення та висновки дисертації автором оприлюднені повною мірою.

Аналіз дисертації О.В. Захарової дозволяє зробити висновок про обґрунтованість її основних положень, висновків і рекомендацій. Яскраве свідчення цього – значний обсяг використаних джерел (271 найменування), серед яких: законопроекти та акти чинного законодавства, наукові праці вітчизняних і зарубіжних вчених, матеріали юрисдикційної практики, результати комплексу соціологічних заходів. З позитивного боку маю відмітити той факт, що переважна більшість використаних джерел датуються 2010-2017 роками. Це свідчить як про нагальність розглянутих в роботі питань, так і про старання автора бути в руслі сучасних наукових тенденцій.

Наукова новизна дисертації полягає в тому, що за характером і змістом розглянутих питань робота О.В. Захарової є одним перших в українській адміністративно-правовій науці монографічним дослідженням, в якому основі аналізу чинного законодавства та узагальнення практики його застосування визначено теоретичні засади, механізм та особливості адміністративно-правової охорони суспільної моралі в Україні й на цій основі розроблено пропозиції щодо його удосконалення. Вона також визначається сучасною постановкою проблеми, виявленням та дослідженням нових ідей та тенденцій розвитку відносин у сфері функціонування інституту суспільної моралі, а також обґрунтуванням пропозицій з удосконалення засобів адміністративно-правової охорони суспільної моралі в Україні.

У роботі враховані положення чинного законодавства, піддано аналізу теоретичний та практичний матеріал, що стосується тематики дослідження. Це дозволило по новому підійти до дослідження значного кола проблем, які залишилися поза увагою вчених, але мають важливе практичне та теоретичне значення.

В процесі дослідження автор не абстрагувався в наукову розробку проблеми, а поставив конкретні та чіткі завдання, у зв'язку з чим дисертація отримала цікавий та корисний напрям не лише в науковому руслі, що дозволило автору прийти до практичних результатів та зробити корисні для практичного застосування висновки.

Переважна більшість положень, винесених автором на захист і висновків є новими або містять значну частку новизни. З аналізу дисертації видно, що автор достатньо велику увагу приділив понятійно-категоріальному апарату, зокрема, тим поняттям, які потребують належного уточнення в законодавстві та в юридичній літературі. Насамперед, уточнюються такі дефініції, як «мораль», «суспільна мораль», «адміністративно-правова охорона суспільної моралі», «адміністративна відповідальність за правопорушення проти суспільної моралі», «публічний контроль за дотриманням норм суспільної моралі» тощо.

Зміст дисертаційного дослідження дозволяє стверджувати, що автор обґрунтував низку концептуальних положень, які відрізняються науковою новизною. В першу чергу, слід відмітити, що дисертантом вперше обґрунтовано доцільність визнання суспільної моралі в якості пріоритетного об'єкту адміністративно-правової охорони, а руйнування традиційної системи моральних цінностей суспільства безпосередньою загрозою національній безпеці української держави; вироблено концепцію адміністративно-правової охорони суспільної моралі, яка: по-перше, визначає особливу роль охоронних засобів в зміцненні моральності у суспільстві та утвердженні здорового способу життя; по-друге, спрямована на усунення реальних та потенційних загроз національній безпеці у гуманітарній сфері через прояви моральної та духовної деградації суспільства; по-третє, передбачає формування цілісного організаційно-правового механізму зазначеної охорони, який включає норми права, відповідні адміністративно-правові засоби та суб'єкти їх застосування; доведено необхідність створення інформаційно-аналітичної системи моніторингу стану охорони суспільної

моралі здатної забезпечити аналіз поточного стану дотримання в суспільстві морально-етичних норм, прогнозування його змін і надання можливості прийняття рішень щодо його регулювання для запобігання можливим негативним наслідкам; запропоновано доповнити Закон України «Про захист суспільної моралі» статтею 17 «Інформаційно-аналітична система моніторингу стану охорони суспільної моралі».

Заслуговують на увагу намагання автора переконати в доцільності доповнити чинний Закон України «Про захист суспільної моралі» статтею 4-1 «Принципи захисту суспільної моралі».

Сформульовані в роботі положення мають авторський характер та репрезентують індивідуальне бачення проблематики адміністративно-правової охорони суспільної моралі. На мій погляд, вони можуть слугувати плідним підґрунтям для подальших досліджень, присвячених правовим та організаційним аспектам забезпечення належного функціонування гуманітарної сфери країни.

Також слід відзначити стиль, яким написано роботу. Він відзначається логічністю, послідовністю та ясністю думок автора. Деякі досить складні теоретичні положення дисертації викладені зрозумілою мовою, без зайвих ускладнень.

Зміст дисертації в цілому характеризується досить високим теоретичним і науково-методологічним рівнем вирішення поставлених завдань. За допомогою чітких визначень понять, класифікацій, узагальнень тощо автору вдалося досить аргументовано висловити свою думку щодо наявних на сьогодні дискусійних питань у сфері адміністративно-правової охорони суспільної моралі.

Теоретичні результати й наукові положення, які містяться в даній дисертації, характеризуються єдністю змісту і свідчать про особистий вклад дисертанта в науку адміністративного права. Дисертація О.В. Захарової на тему: «Адміністративно-правова охорона суспільної моралі в Україні» містить результати проведених особисто здобувачем досліджень. Отримані автором дисертації нові науково обґрунтовані результати в сукупності розв'язують

конкретне наукове завдання – вдосконалення теоретичних засад, механізму та особливостей адміністративно-правової охорони суспільної моралі в Україні.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що сформульовані та викладені в дисертації висновки і пропозиції бути взяті за основу для подальшої розробки проблем адміністративно-правової охорони суспільства від розповсюдження продукції, що негативно впливає на суспільну мораль, визначення шляхів підвищення його ефективності, для розробки і вдосконалення законодавства у сфері охорони суспільної моралі, шляхом внесення змін і доповнень до чинного законодавства України, зокрема, до Кодексу України про адміністративні правопорушення, Закону України «Про захист суспільної моралі» тощо, вдосконалення діяльності суб'єктів адміністративно-правової охорони суспільної моралі в Україні, при викладанні дисциплін «Адміністративне право», «Публічне адміністрування», «Адміністративна відповідальність», а також при підготовці лекцій і навчальних посібників із даних дисциплін.

Висновки і рекомендації дисертації характеризуються високим рівнем **достовірності**. Про це свідчать позитивні відгуки авторитетних вчених-адміністративістів; успішна апробація на кафедральних заходах, міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях. Справляє приємне враження й обсяг використаного емпіричного матеріалу.

Загалом, викладене свідчить про такі позитивні риси рецензованої дисертації, як актуальність, наукова новизна, практична значущість, методологічна обґрунтованість та доступність для сприйняття.

Робота О.В. Захарової є завершеною працею, в якій отримані нові науково обґрунтовані результати, що в сукупності вирішують конкретне наукове завдання, важливе з точки зору вдосконалення адміністративно-правової охорони суспільної моралі.

Однак, як і при дослідженні будь-якої складної і нової теоретичної проблеми, в зазначеному дисертаційному дослідженні містяться й деякі спірні, неузгоджені і не зовсім обґрунтовані положення, які можуть стати

підґрунтям наукової дискусії і напрямками подальшої розробки даної проблеми. Зокрема:

1. Визначаючи сутність поняття «адміністративно-правова охорона суспільної моралі» (стор. 72), здобувачу бажано було б на публічному захисті, тезисно, коротко окреслити у чому саме полягають ознаки такої охорони.

2. У дослідженні здобувач мало уваги приділила громадському контролю як підвиду публічного контролю за дотриманням законодавства у сфері охорони суспільної моралі (стор. 156-157). Висновки здобувача стосовно ролі та значення такого виду контролю у досліджуваній сфері вбачаються досить розмитими, не розкривають всю його повноту, багатоаспектність, зокрема інформаційну суть та призначення із застосуванням засобів масової інформації, їх функції у суспільних комунікаціях щодо контролю. Відтак, додатково хотілося б отримати уточнення від здобувача при публічному захисті її дисертації, у чому ж саме полягає виключна важливість громадського контролю суспільством (що досить невдало набуло формулювання в теорії і практиці у категорії «недержавний контроль») за дотриманням норм і правил суспільної моралі.

3. Важко погодитися з точкою зору автора стосовно складових елементів адміністративно-правових засобів охорони суспільної моралі (стор. 132). Йдеться передусім про включення до них засобів аналітичного, експертно-оціночного, дозвоільно-ліцензійного, реєстраційного, превентивно-примусового та контрольного-наглядового характеру, хоча останні є невід'ємною функцією державного управління. Вважаємо, що це досить «вільне» тлумачення поняття «адміністративно-правові засоби».

З нашої точки зору, фундаментальні поняття, що розглядаються теорією держави і права – узагальнюючою загальнотеоретичною наукою стосовно інших юридичних наук і юридичної практики – забезпечують цілісність наукових уявлень і єдність категоріального апарату в усіх юридичних науках. Оскільки така правова категорія понятійного апарату

науки теорії держави і права як «правові засоби» є загальною для всієї юридичної науки, вважаємо, що дисертанту необхідно було б визначитися зі своєю позицією стосовно розуміння поняття «адміністративно-правові засоби», зважаючи на зазначену обставину. На нашу думку, це дозволило б, серед іншого, і коректно визначити поняття «адміністративно-правова охорона суспільної моралі» та об'єкт дисертаційного дослідження.

4. Дисертантом належно розглянуто проблемні питання реалізації адміністративно-деліктного законодавства у сфері охорони суспільної моралі, визначено типові тенденції скоєння відповідних правопорушень. Проте бажано було у самій роботі, на нашу думку, здійснити більш ґрунтовний аналіз об'єктивних і суб'єктивних ознак деліктів, що встановлюють адміністративну відповідальність у цій сфері, у порівнянні їх з нормами Кримінального кодексу України, від чого робота лише покращилася.

5. У роботі замало авторських пропозицій щодо удосконалення чинного, або ж розробки та прийняття нового законодавства України, яке б визначило засади адміністративно-правової охорони суспільної моралі в Україні. Навіть ті декілька пропозицій про внесення змін до Закону України «Про захист суспільної моралі в Україні», Кодексу України про адміністративні правопорушення, які містяться у роботі, не можна розглядати в якості невід'ємної складової нормативно-правової бази відповідної охорони. Окрім того, незрозуміло, чому дисертантка не вважає за доцільне удосконалити нормативно-правову основу участі у відповідній охороні решти суб'єктів?

Зроблені зауваження і побажання стосуються складних, спірних і малодосліджених питань, не впливають на високий науковий рівень дисертації, яка є цікавою, корисною, самостійною і завершеною творчою працею.

Викладене дозволяє зробити загальний висновок, що дисертація на тему «Адміністративно-правова охорона суспільної моралі в Україні» є

завершеною працею, в якій отримано нові науково обґрунтовані результати, що розв'язують наукову проблему, яка має важливе значення для науки адміністративного права, тобто за своєю актуальністю, новизною постановки та вирішенням досліджених проблем, теоретичним рівнем і практичною корисністю, достовірністю і обґрунтованістю одержаних результатів повністю відповідає вимогам п.п. 9-10, 12-13 Порядку присудження наукових ступенів, а її автор – Захарова Ольга Валеріївна – заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право.

Офіційний опонент:

начальник відділу
докторантури та ад'юнктури
Національної академії внутрішніх справ
доктор юридичних наук, доцент

О. Ю. Дрозд